

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

نظرات استدلالی شورای نگهبان

در بررسی

لایحه موافقتنامه استرداد مجرمان بین دولت جمهوری اسلامی ایران و دولت جمهوری هند

استخراج و تنقیح: محمد امینی زاده

تدوین و بازبینی: کاظم کوهی اصفهانی

لایحه موافقتنامه استرداد مجرمان بین دولت جمهوری اسلامی ایران و دولت جمهوری هند

مقدمه

لایحه «موافقتنامه استرداد مجرمان بین دولت جمهوری اسلامی ایران و دولت جمهوری هند» که بنا به پیشنهاد وزارت دادگستری به هیئت وزیران ارائه شده بود، در تاریخ ۱۳۸۸/۱/۹ در این هیئت به تصویب رسید و برای طی تشریفات قانونی و تصویب به مجلس شورای اسلامی ارسال شد. در مقدمه توجیهی این لایحه آمده است: نظر به لزوم استقرار روشمند همکاری‌های قضایی بین جمهوری اسلامی ایران و جمهوری هند و با توجه به آثار مثبت ناشی از اتخاذ تدابیر و ایجاد بسترهای مناسب قانونی برای اتباع دو دولت و در راستای زمینه‌سازی برای گسترش مناسبات دو کشور و ارتقای سطح همکاری‌های دو جانبه و تحکیم میان آنها، این لایحه برای طی مراحل قانونی به مجلس شورای اسلامی تقدیم می‌شود.

این لایحه برای رسیدگی به صورت یک شوری در تاریخ ۱۳۸۸/۲/۲ به کمیسیون قضایی و حقوقی، به عنوان کمیسیون اصلی ارسال گردید که کمیسیون مزبور، آن را در تاریخ ۱۳۸۸/۳/۴ عیناً به تصویب رساند و گزارش آن را به مجلس ارائه کرد. این لایحه در تاریخ ۱۳۸۸/۳/۳۱ در صحن علنی مجلس مطرح و عیناً به تصویب رسید و برای طی روند قانونی مذکور در اصل ۹۴ قانون اساسی، به شورای نگهبان ارسال شد. شورای نگهبان با تشکیل جلسه در ۱۳۸۸/۴/۱۴ و ۱۳۸۸/۴/۲۴ و بررسی این مصوبه، مواد متعددی از آن را خلاف موازین شرع تشخیص داد و نظر خود را طی نامه شماره ۱۳۸۸/۳۰/۳۳۷۶۹ مورخ ۱۳۸۸/۴/۲۷ به مجلس اعلام کرد. مجلس شورای اسلامی جهت رفع ایرادهای شورای نگهبان، موضوع را به کمیسیون قضائی و حقوقی ارجاع داد که کمیسیون مزبور آن را در جلسه مورخ ۱۳۸۸/۵/۱۳ مطرح و پس از بحث و تبادل نظر به دلیل ضرورت و عدم امکان اصلاح، بر مصوبه قبلی اصرار کرد. پس از نظر کارشناسی کمیسیون قضایی و حقوقی، بررسی این مصوبه در دستور کار جلسه علنی مجلس قرار گرفت. مجلس شورای اسلامی در جلسه مورخ ۱۳۸۹/۶/۱۶ با اصرار بر مصوبه سابق خویش، تصویب آن را موافق مصلحت نظام تشخیص داد و آن را برای حل اختلاف مطابق اصل ۱۱۲ قانون اساسی طی نامه شماره ۳۰۲/۴۱۲۰۴ مورخ ۱۳۸۹/۶/۲۸ به مجمع تشخیص مصلحت نظام ارسال کرد. مجمع تشخیص مصلحت نظام با تشکیل جلسه در تاریخ ۱۳۹۰/۲/۲۴، نظر مجلس شورای اسلامی را عیناً به تصویب رساند و نظر خود را طی نامه شماره ۶۷۸۶۰/۰۱۰۱ مورخ ۱۳۹۰/۲/۲۵ به مجلس اعلام کرد.

تاریخ مصوبه مجلس شورای اسلامی: ۱۳۸۸/۳/۳۱ (مرحله اول)^۱

تاریخ بررسی در شورای نگهبان: ۱۳۸۸/۴/۱۴ و ۱۳۸۸/۴/۲۴

ماده ۱- الزام به استرداد مجرمان

۱- هر یک از طرفین متعهد می‌شود در اوضاع و احوال و با رعایت شرایط مقرر در این معاهده هر شخصی را که به ارتکاب یک جرم مشمول استرداد با تعریف مندرج در ماده (۲) این معاهده، در قلمروی یک طرف متهم یا محکوم‌شده و در قلمروی یک طرف یافت می‌شود، اعم از این که جرم، قبل یا بعد از تاریخ لازم‌الاجراء شدن این معاهده روی داده باشد به طرف دیگر مسترد نماید.

۲- همچنین در مورد یک جرم قابل استرداد، با وصف مذکور در ماده (۲) این معاهده، که در خارج از قلمرو طرف درخواست‌کننده ارتکاب یافته اما در صلاحیت طرف درخواست‌کننده قرار دارد، در صورتی که در شرایط مشابه، طرف درخواست‌شونده دارای صلاحیت رسیدگی است، استرداد پذیرفته خواهد شد. در این شرایط، طرف درخواست‌شونده کلیه شرایط پرونده از جمله شدت جرم را در نظر خواهد گرفت.

۳- به علاوه در مورد یک جرم مشمول استرداد با تعریف مندرج در ماده (۲) این معاهده اگر جرم مزبور توسط تبعه طرف درخواست‌کننده در یک کشور ثالث انجام گرفته و طرف درخواست‌کننده خود را بر اساس تابعیت مجرم دارای صلاحیت رسیدگی می‌داند و مجازات آن جرم طبق قوانین طرف درخواست‌شونده حداقل یک سال باشد، استرداد انجام خواهد شد.

ماده ۲- جرائم مشمول استرداد

از نظر این معاهده، جرم مشمول استرداد جرمی است که به موجب قوانین هر دو طرف، قابل مجازات با حداقل یک سال حبس باشد.

ماده ۳- جرائم مرکب

در صورتی که طبق قوانین طرف درخواست‌شونده، عمل فرد مورد درخواست یا اثرات عمل او یا اثرات مورد انتظار عمل او در مجموع، ارتکاب یک جرم مشمول استرداد در قلمرو طرف درخواست‌کننده را تشکیل دهد، اعم از این که عمل مزبور تماماً در طرف درخواست‌شونده انجام شده باشد یا فقط بخشی از آن در طرف مزبور صورت گرفته باشد، استرداد برای جرم مشمول استرداد طبق این معاهده انجام خواهد گرفت.

دیدگاه مغایرت

---

۱. مصوبه مذکور طی نامه شماره ۳۰۲/۱۶۸۸۳ مورخ ۱۳۸۸/۴/۶ به شورای نگهبان ارسال شده و اظهارنظر شورا راجع به آن، طی نامه شماره ۸۸/۳۰/۳۳۷۶۹ مورخ ۱۳۸۸/۴/۲۷ به مجلس شورای اسلامی اعلام شده است.

الف) اطلاق ماده (۱)، مستلزم پذیرش مقررات و تصمیمات غیرمنطبق با موازین شرعی و تأیید صحت قوانین و آیین دادرسی و احکام دادگاه‌های کشور هند و نیز اعطای ارزش قضایی شرعی به دستگاه قضایی هند و در نتیجه اجرای احکامی است که ممکن است برخلاف ضوابط اسلامی صادر شده باشد؛ لذا این ماده از این جهت که برای قوانین و مقررات و تصمیمات دستگاه قضایی هند، در ایران ارزش قانونی قائل شده و نظام حقوقی و قضایی آن را پذیرفته است، خلاف شرع می‌باشد.

ب) به موجب این موافقتنامه، هر شخصی که در قلمروی یک طرف متهم یا محکوم شده و در قلمروی طرف دیگر یافت شود، به طرف دیگر مسترد خواهد شد. اگر چه این استرداد صرفاً در مورد جرایمی پذیرفته شده است که به موجب قوانین هر دو طرف، قابل مجازات باشد و مجازات آن حداقل یک سال حبس باشد، اما ممکن است مجازاتی که برای آن در کشور هند در نظر گرفته شده مغایر با موازین شرعی باشد؛ لذا اطلاق این موافقتنامه از این جهت که به طور مطلق استرداد محکومان و متهمان را پذیرفته و آن را برای طرفین الزامی دانسته است و بدین جهت، ایران نیز موظف به اعمال این قوانین و مقررات می‌شود، مخالف با موازین شرع است.

دیدگاه عدم مغایرت

الف) هر چند پذیرش قوانین و آیین دادرسی و احکام دادگاه‌هایی که مطابق با شرع صادر نشده، مغایر با موازین شرع است، اما پذیرش این موافقتنامه به معنای تأیید و پذیرش دستگاه قضایی و تشریفات و آیین دادرسی طرف معاهده نیست تا ایراد مغایرت با شرع به وجود آید؛ زیرا قوانین و مقررات کشور طرف تعاهد، در عمل در حال اعمال و اجراست و نتیجه این موافقتنامه صرفاً این است که محدوده اجرای این قوانین و مقررات را محدود می‌سازد.

ب) اینکه گفته شود چون قوانین و مقررات آیین دادرسی و احکام قضایی کشور هند با مقررات شرعی ما تطبیق نمی‌کند، پس این قوانین و احکام خلاف شرع هستند، صحیح نیست؛ زیرا این قوانین و احکام در کشور هند حاکم هستند، نه در کشور ما و مشروع بودن و نامشروع بودن مخصوص حکومت اسلامی است و این مسئله در غیر حکومت اسلامی موضوعیت ندارد.

ج) قراردادهایی که در قلمروی غیر از قلمرو حاکمیت حکومت اسلامی با لحاظ مصالح نظام اسلامی با کشوری دیگر بسته می‌شود، وقتی حالت متقابل داشته باشد، معنایش به رسمیت شناختن احکام قضایی کشور طرف تعاهد نیست، بلکه معنای آن التزام به یک میثاق مشترک، متقابل و دوسویه است. انعقاد این موافقتنامه‌ها نیز در دنیای امروز، به دلیل ضرورت ارتباط میان کشورها، تردیدناپذیر است و مصلحت نظام اسلامی در برقراری این نوع از ارتباطات است. مثلاً در همین موافقتنامه استرداد مجرمان، مصلحت نظام اسلامی در این است که زندانی تبعه ایران که در کشوری دیگر به هر دلیل، زندانی شده است به ایران

بازگردانده شود تا اقوام او به راحتی بتوانند با او ملاقات داشته باشند و مشکلاتی که در یک کشور بیگانه برای او و خانواده‌اش وجود دارد، به این طریق برطرف شود. همین مثال در خصوص زندانی تبعه بیگانه که در ایران به هر دلیل به زندان افتاده است وجود دارد. در این شرایط، ما با این موافقتنامه دوجانبه می‌پذیریم که با اقدامی متقابل، محکومیتی که به حکم آن کشور برای زندانی ما صادر شده یا برعکس، محکومیتی که به حکم دادگاه‌های ما برای تبعه آن کشور در ایران صادر شده، در کشور خود زندانی اجرا شود، صرف نظر از اینکه حکم صادر شده برای محکوم مطابق موازین شرعی صادر شده یا آنکه به وسیله قاضی واجد صلاحیت صادر شده است. از این حیث، چنین موافقتنامه‌ای با ایراد شرعی مواجه نیست.

نظر شورای نگهبان

همان‌گونه که در موافقتنامه‌های مشابه دیگر اظهار نظر شده است این لایحه از این جهت که اطلاق بسیاری از مواد آن اعمال مقررات غیر منطبق با موازین شرعی دولت طرف متعاقد را لازم‌الاجرا دانسته و نیز مواد متعددی از جمله بندهای (۱) و (۳) ماده (۱) و ماده (۳)، مستلزم تأیید صحت قوانین و صحت آیین دادرسی قوه قضائیه هند و نیز ارجاع کارهای قضایی به دادگاه‌های کشور طرف متعاقد می‌باشد که خود موجب اثر دادن بر احکامی است که در آن دادگاه‌ها ولو برخلاف ضوابط اسلامی صادر می‌گردد، خلاف موازین شرع شناخته شد.

تاریخ مصوبه مجلس شورای اسلامی: ۱۳۸۹/۶/۱۶ (مرحله دوم- مصوبه اصراری)^۱

ماده ۱- الزام به استرداد مجرمان

- ۱- هر یک از طرفین متعهد می‌شود در اوضاع و احوال و با رعایت شرایط مقرر در این معاهده هر شخصی را که به ارتکاب یک جرم مشمول استرداد با تعریف مندرج در ماده (۲) این معاهده، در قلمروی یک طرف متهم یا محکوم شده و در قلمروی یک طرف یافت می‌شود، اعم از این که جرم، قبل یا بعد از تاریخ لازم‌الاجراء شدن این معاهده روی داده باشد به طرف دیگر مسترد نماید.
- ۲- همچنین در مورد یک جرم قابل استرداد، با وصف مذکور در ماده (۲) این معاهده، که در خارج از قلمرو طرف درخواست‌کننده ارتکاب یافته اما در صلاحیت طرف درخواست‌کننده قرار

---

۱. مصوبه مذکور طی نامه شماره ۳۰۲/۴۱۲۰۴ مورخ ۱۳۸۹/۶/۲۸ به مجمع تشخیص مصلحت نظام ارسال شده است.

دارد، در صورتی که در شرایط مشابه، طرف درخواست‌شونده دارای صلاحیت رسیدگی است، استرداد پذیرفته خواهد شد. در این شرایط، طرف درخواست‌شونده کلیه شرایط پرونده از جمله شدت جرم را در نظر خواهد گرفت.

۳- به علاوه در مورد یک جرم مشمول استرداد با تعریف مندرج در ماده (۲) این معاهده اگر جرم مزبور توسط تبعه طرف درخواست‌کننده در یک کشور ثالث انجام گرفته و طرف درخواست‌کننده خود را بر اساس تابعیت مجرم دارای صلاحیت رسیدگی می‌داند و مجازات آن جرم طبق قوانین طرف درخواست‌شونده حداقل یک سال باشد، استرداد انجام خواهد شد.

ماده ۲- جرائم مشمول استرداد

از نظر این معاهده، جرم مشمول استرداد جرمی است که به موجب قوانین هر دو طرف، قابل مجازات با حداقل یک سال حبس باشد.

ماده ۳- جرائم مرکب

در صورتی که طبق قوانین طرف درخواست‌شونده، عمل فرد مورد درخواست یا اثرات عمل او یا اثرات مورد انتظار عمل او در مجموع، ارتکاب یک جرم مشمول استرداد در قلمرو طرف درخواست‌کننده را تشکیل دهد، اعم از این که عمل مزبور تماماً در طرف درخواست‌شونده انجام شده باشد یا فقط بخشی از آن در طرف مزبور صورت گرفته باشد، استرداد برای جرم مشمول استرداد طبق این معاهده انجام خواهد گرفت.

سرانجام مصوبه

با توجه به اصرار مجلس شورای اسلامی نسبت به مصوبه خویش در خصوص موافقتنامه فوق، این مصوبه طبق اصل ۱۱۲ قانون اساسی، برای رفع اختلاف به مجمع تشخیص مصلحت نظام ارسال شد. این مصوبه در جلسه مورخ ۱۳۹۱/۱۰/۲ مجمع تشخیص مصلحت نظام مورد بررسی قرار گرفت و «نظر مجلس شورای اسلامی، عیناً مورد تأیید قرار گرفت»^۱.

---

۱. اظهارنظر مجمع تشخیص مصلحت نظام راجع به این مصوبه، طی نامه شماره ۶۷۸۶۰/۰۱۰۱ مورخ ۱۳۹۰/۲/۲۵ به مجلس شورای

اسلامی اعلام شده است.